

องค์ความรู้และตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง ของสภาองค์กรชุมชนในเขตพื้นที่ภาคใต้*

BODY OF KNOWLEDGE AND STRONG COMMUNITY INNOVATION MODEL SUB-DISTRICTS OF THE COMMUNITY ORGANIZATIONS COUNCILS IN THE SOUTHERN REGION

อดุมศักดิ์ เดโชชัย*, บุญยิ่ง ประทุม, สุรินทร์ ทองทศ, วิเชียร มั่นแท้

Udomsak Dechochai*, Boonying Prathum, Surin Thongthod, Wichian Manlae

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Science, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: udomsak_dec@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ไปสู่ นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง 2) ศึกษาองค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง และ 3) ศึกษา แนวทางการพัฒนาการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชน ภายใต้โครงการถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรม ชุมชนเข้มแข็ง ประจำปี 2565 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1) สภาองค์กรชุมชนตำบล หนองหงส์ 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิชิต 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาล ตำบลบ้านเขี้ยวหลาน โดยใช้เครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูล ทั้งหมด 84 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า 1) บริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ไปสู่ นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบล 4 พื้นที่ มีบริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มที่นำไปสู่ ความเข้มแข็งของชุมชนตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และผู้นำกลุ่มมีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วม ของสมาชิก การทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างภาคีเครือข่ายของสภาองค์กรชุมชน 2) องค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง พบว่า สภาองค์กรชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ ได้การขับเคลื่อน การพัฒนาชุมชนด้วยกลุ่มสตรี การจัดทำแผนชุมชนและการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ การคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ และการสร้างภาคีเครือข่าย มีผู้นำนักประสาน บนฐานทรัพยากรชุมชน 3) แนวทางการพัฒนาการวางแผนเชิงพื้นที่ ในชุมชน พบว่า สภาองค์กรชุมชนในเขตภาคใต้ทั้ง 4 พื้นที่มีแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ เช่น การสร้างศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน การท่องเที่ยวชุมชน แผนชุมชน การสร้างคนรุ่นใหม่ การสร้างเครือข่ายด้านการจัดการภัยพิบัติ และมีหลักสูตร ของชุมชน

คำสำคัญ: องค์ความรู้, นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง, สภาองค์กรชุมชน

Abstract

This research article with the purpose of studying The Context of the origin and characteristics of community organizations leading to strong community innovation, To study the body of knowledge

and prototype of the strong community innovation and to study the guidelines for the spatial planning development of the community, Under The Project to extract knowledge for the development of strong community innovation model subdistricts for the year 2022, by quality research studies Key informants 1) A Community Organization Council of Nong Hong Subdistrict, Nakhon Si Thammarat Province Thailand. 2) A Community Organization Council of Na Toei Subdistrict, Phang Nga Province Thailand. 3) A Community Organization Council of Wichit Municipal Subdistrict, Phuket Province Thailand. 4) A Community Organization Council of Ban Chiew Lan Municipal Subdistrict, Surat Thani Province Thailand. The research methodology was an in-depth interview form, group discussion with a total of 84 informants by descriptive data analysis. The research results found that: 1) The context for the birth and characteristics of community organization groups that lead to strong community innovation. It was found that the Subdistrict Community Organization Councils in 4 areas had the birth context and characteristics of A group that leads to the strength of the community according to the Community Organizations Council Act of 2008 and the group leaders have a vision. Member participation Continuously doing activities Exchanging knowledge and creating a network of community organization councils. 2) Knowledge and models of strong community innovation model sub-districts found that community organization councils in all 4 areas have driven community development with women's groups. Creating a community plan and developing a learning curriculum Improving Quality of life and health and creating network partners There is a leader who coordinates on the community resource base. 3) Guidelines for developing spatial planning in the community. It was found that community organization councils in all 4 southern areas have guidelines for spatial development, such as creating community learning centers. Community tourism, community plans, building the new generation Creating a network for disaster management and there is a community curriculum.

Keywords: Body of Knowledge, Strong Community Innovation, Community Organization Council

บทนำ

ท่ามกลางสถานการณ์ในบริบทของสังคมโลกและสังคมไทยที่มีความเป็นพลวัตมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ ตลอดจนถึงภัยพิบัติ และการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ผ่านมา ส่งผลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในประเทศ และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานและวัยเด็ก ที่ลดลงและประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประเทศ ในมิติต่าง ๆ มีความท้าทายมากขึ้น ทั้งในส่วนของเสถียรภาพทางการเงินการคลังของประเทศในการจัดสวัสดิการเพื่อดูแลผู้สูงอายุที่เพิ่มสูงขึ้น การลงทุนและการออม การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ความมั่นคงทางสังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เป็นประเด็นที่มีความท้าทายต่อทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ที่กล่าวไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580) ประเด็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายการพัฒนา ที่สำคัญที่ให้ความสำคัญกับการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่น มาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียม

ความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึง บริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2561)

นวัตกรรมชุมชน คือ การคิดค้นทางใหม่ ๆ นวัตกรรมไม่ใช่เป้าหมาย แต่เป็นการหาหนทางใหม่ ๆ ในการไปสู่ เป้าหมาย ซึ่งก็คือ การกินดีอยู่ดี ความผาสุกของประชาชน ความเข้มแข็งของชุมชน ความเข้มแข็งจากฐานราก เป็นการแสวงหาหนทางใหม่ ๆ เนื่องมาจากหนทางเก่าที่เคยทำมาอาจไม่ได้ผล ดังนั้น นวัตกรรมจึงต้องเกาะกับ เป้าหมาย เพราะนวัตกรรมไม่ใช่เป้าหมายในตัวเอง นอกจากนี้ นวัตกรรมไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่อย่างสมบูรณ์ อาจต่อยอดจากของเดิม ซึ่งก็คือ รากเหง้าของชุมชน และนวัตกรรมชุมชนในฐานะเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน โดยวิธีการ คือ ต้องใช้เรื่องหนึ่งเป็นตัวเริ่มต้น พิจารณาดำเนินการของชุมชนว่า มีอะไรบ้าง มีการริเริ่มจากจุดเริ่มต้นนั้น ก็ทำให้เข้มแข็งขึ้น เงื่อนไขโดยภาครัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนภาครัฐ ท้องถิ่นและภาคเอกชน โดยเป้าหมาย (Outcome) คือ ความยั่งยืน ของชุมชน สังคมเข้มแข็ง เมื่อชุมชนเข้มแข็งขึ้นมา ก็จะเป็นบทเรียนในการทำให้ชุมชนเข้มแข็งและเพื่อนำไปพัฒนา ในเรื่องอื่นหรือในพื้นที่อื่นต่อไป เมื่อนำเป้าหมายเป็นตัวตั้งแล้วดึงผู้เกี่ยวข้องเข้ามาทำงานร่วมกัน สุดท้ายแล้ว ชุมชนต้องรวมตัวกัน เช่น การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างสรรค์ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี การสร้างสังคมที่เข้มแข็ง เป็นเครือข่ายชักจูงของชุมชน โดยต้องมีแบบฝึกหัดจากเรื่องหนึ่งก่อน เพื่อทำเรื่องใหญ่ขึ้นต่อไป โดยในกระบวนการ ทำงาน 1) มี เป้าหมาย (Outcome) ชัดเจน และหาวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมาย 2) คิดเชิงบวกว่าปัญหาแก้ได้ และ ต้องมีจินตนาการ เช่น ภาพชุมชนที่น่าอยู่ เศรษฐกิจดี ชุมชนที่เข้มแข็ง มีภาพเป็นอย่างไร 3) สร้างความร่วมมือ (Collaboration) ดึงคนที่สามารถมาช่วยแก้ปัญหาในแต่ละเรื่องได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจำเป็นต้องยอมรับข้อจำกัด (Limitation) ของตนเองเพื่อดึงคนที่รู้มาช่วยแก้ปัญหา 4) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) หาวิธีการแปลกใหม่ ที่สร้างสรรค์ ซึ่งผู้ที่อยู่ในปัญหาอาจมองไม่เห็น เสนอทางเลือกต่าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างให้ชุมชนหรือผู้เกี่ยวข้องลงมือทำ ซึ่งไม่ได้เป็นการบอกให้ทำ และการมีความคิดสร้างสรรค์ ได้นั้นต้องมีข้อมูลในอดีตของชุมชน และข้อมูลที่สำคัญ ที่เป็นต้นทุนของชุมชน 5) ต้องประชุมเป็น หาดูรวม จดรวม คือ เป้าหมาย จุดต่าง คือ วิธีการที่เรามีไว้แก้ปัญหา ได้มากขึ้น นวัตกรรมชุมชนในฐานะเครื่องมือในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงนวัตกรรมชุมชน เป็นเครื่องมือใน การต่อรอง เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ ๆ ในการรับมือและเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลง โดยกลไกแบบเดิมทำได้ไม่มี ประสิทธิภาพ และไม่สอดคล้องกับการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น นวัตกรรมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งในการทำให้ปัญหาสามารถ ที่จะแก้ไขได้บางส่วน ในบางแง่มุม และปรับความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างส่วนต่าง ๆ นับตั้งแต่ รัฐกับชุมชน ชาวบ้านกับชุมชน ชาวบ้านกับองค์กรพัฒนาเอกชน ชาวบ้านกับท้องถิ่น เป็นต้น (สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการ ความรู้และการสื่อสาร, 2563) รวมทั้งมิติความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ชุมชนที่มีการรวมตัวกันเป็นปึกแผ่นมี ศักยภาพในการพึ่งตนเองและการเรียนรู้ในระดับสูง มีองค์กรชุมชน กลุ่มผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาคีเครือข่าย การพัฒนาเข้มแข็งของชุมชน รวมทั้งมีความสามัคคี เอื้ออาทร อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของ ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ท้องถิ่น หรือเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นได้อย่าง ต่อเนื่อง และการที่คนในชุมชนรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนโดยมีการเรียนรู้การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ของชุมชนจนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายใน ซึ่งส่งผลกระทบต่อภายในชุมชนให้ดียิ่งขึ้นตามลำดับ (โกวิทย์ พวงงาม, 2553), (ธีระพงษ์ แก้วหาญ, 2543)

บริบทของสภาองค์กรชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ในเขตภาคใต้ ประกอบด้วย 1) สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเดียง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขวหุลาน อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดทำแบบประเมินความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนภายใต้กรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ ได้แก่ 1) คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้น 2) องค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีความสามารถในการบริหารจัดการ 3) คุณภาพชีวิตคนในชุมชนดีขึ้น และ 4) การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์โครงสร้าง นโยบาย ซึ่งเป็นตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งที่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ร่วมกันคิดค้นพัฒนาขึ้น โดยผลการประเมินตำบลต้นแบบชุมชนเข้มแข็ง โดยใช้ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง 4 มิติ ประจำปีงบประมาณ 2565 และทั้ง 4 พื้นที่ได้ผ่านเกณฑ์การประเมินในระดับดีมาก ซึ่งโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนให้การสนับสนุน ล้วนเป็นโครงการที่จะนำไปสู่เป้าหมายชุมชนเข้มแข็ง ทั้งนี้ การส่งเสริมให้ชุมชนทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจะเป็นทั้งกลไกและเครื่องมือสำคัญ ที่จะทำให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้จากการสำรวจรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น เช่น สถานภาพความเป็นอยู่ ทุน ทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ปัญหาที่เผชิญ ความต้องการของชุมชน สำหรับใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนเพราะการมีแผนจะทำให้ชุมชนจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนในการแก้ปัญหา หรือนำสู่การพัฒนาที่มีกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ร่วมรับผลประโยชน์จากการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่ชัดเจน จนทำให้เกิดแผนงานโครงการหรือกิจกรรมที่มีคุณค่าและยั่งยืนกับชุมชนโดยแท้จริง (สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และคณะ, 2566)

ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ภาคใต้ เพื่อได้องค์ความรู้เกี่ยวกับต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง เพื่อสามารถยกระดับการพัฒนาเชิงพื้นที่และ สามารถนำองค์ความรู้ชุมชนนวัตกรรมมาเป็นตัวอย่างในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกระบวนการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การจัดเวทีการประชุมเชิงปฏิบัติการถอดองค์ความรู้ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ทั้ง 4 กลุ่มองค์กรชุมชน ประกอบด้วย จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพังงา จังหวัดภูเก็ต จังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและอาศัยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยพิจารณาการออกแบบเป็นกรอบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก
3. การจดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำการจดบันทึกภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย โดยการบันทึกเสียงและภาพการประชุม

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 84 คน ประกอบด้วย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน 4 พื้นที่การศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ภาคีพัฒนา ตัวแทนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.)

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมด 84 คน โดยเจาะจงจากผู้มีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูล ตรงกับการวิจัยมากที่สุด ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน 4 พื้นที่การศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชน 1 คน สมาชิกสภาองค์กรชุมชน 5 คน ผู้นำชุมชน 3 คน ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน 5 คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ 2 คน ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชน ที่เกี่ยวข้อง 2 คน ตัวแทนเจ้าหน้าที่จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) 3 คน

ขอบเขตในการวิจัย

สภาองค์กรชุมชนในเขตพื้นที่ภาคใต้ ประกอบด้วย 1) สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดยโสธร 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิเชียร อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขวหุลาน อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแนวประเด็นคำถามการสนทนากลุ่มของงานวิจัยเรื่อง โครงการถอดองค์ความรู้ การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง ประจำปี 2565 ได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ การวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และประเด็นสำคัญในการสนทนากลุ่ม และคณะกรรมการจริยธรรม การวิจัยในคน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ได้ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในคน เลขที่ใบรับรอง REC 046/65

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยผู้วิจัยได้ทำแบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีประเด็น การสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลเกี่ยวกับบริบทการก่อเกิดของกลุ่ม องค์ความรู้เกี่ยวกับตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชน เข้มแข็ง และแนวทางการพัฒนาการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย ประเด็นดังนี้ 1) บริบทการก่อเกิดของชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน 2) องค์ความรู้และรูปแบบของตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชน เข้มแข็ง 3) ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชน 3.1) คุณภาพของคน 3.2) องค์การชุมชน 3.3) คุณภาพชีวิตของคน ในชุมชน 3.4) ความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคีเครือข่าย 4) แนวทางการพัฒนาแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ในชุมชน

ส่วนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยได้กำหนดการประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 5 - 10 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประเด็นตามวัตถุประสงค์จากการถอดองค์ความรู้ และการจัดบันทึกภาคสนาม ผู้วิจัยได้ทำ การจัดบันทึกภาคสนาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มย่อย โดยการบันทึกเสียงและภาพการประชุม และนำมาถอดใจความสำคัญสรุปเชิงประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประสานกับเจ้าหน้าที่สถาบันพัฒนาองค์กร ชุมชน (องค์การมหาชน) ที่รับผิดชอบในพื้นที่ในการประสานการนัดกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการลงพื้นที่ในการเปิด เวทีการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก และเมื่อนัดหมายวันเวลา สถานที่ และกลุ่มเป้าหมายได้แล้ว ผู้วิจัย ได้ดำเนินการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย กระบวนการวิจัยเพื่อให้ผู้เข้าร่วมวิจัยรับทราบอย่างทั่วถึง และ ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นคำถามหลักใน การสนทนากลุ่มเพื่อดำเนินการถอดองค์ความรู้เกี่ยวกับ ตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชน ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มประชากร เป้าหมายโดยเจาะจงเนื่องจากเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลและเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อน การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล พื้นที่การศึกษาวิจัย ประกอบด้วย ประธานสภาองค์กรชุมชน สมาชิก สภาองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มองค์กรชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ตัวแทนหน่วยงานภาคเอกชนที่ เกี่ยวข้อง ตัวแทนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) รวมทั้ง 84 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและนำข้อมูลที่ได้เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบและนำมาตีความหมายเชื่อมโยงสัมพันธ์เพื่อสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมา ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์แล้วประเด็นใดไม่มีความชัดเจนก็จะดำเนินการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อตอบคำถามหลักตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและถอดองค์ความรู้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง และความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี และการสร้างบทสรุปและการพิสูจน์บทสรุปของการถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งโดยการนำแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการ มาสร้างเป็นบทสรุปร่วมกันกับข้อมูลที่เชื่อถือได้รวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการทวนข้อมูลเพื่อรับฟังความเห็นจากพื้นที่และให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมเพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. บริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง

สภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง 4 พื้นที่ ประกอบด้วย สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลลิขิต อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหวาน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานี มีบริบทการก่อเกิดจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลมีภารกิจ ดังต่อไปนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของชุมชนและของชาติ 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน 3) เผยแพร่ และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชนรวมถึงการร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน 4) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขและการพัฒนาต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 5) เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนอันเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 6) จัดให้มีเวทีปรึกษาหารือกันของประชาชนเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีผล หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย 7) ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนในตำบลเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชนรวมถึงประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน 8) ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น 9) รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง 10) วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล 11) จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบลรวมถึงสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปทราบ และ 12) เสนอรายชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัดของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนสองคน

ส่วนคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่นำไปสู่ความเข้มแข็งซึ่งแต่ละสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง 4 พื้นที่ ได้มีองค์ประกอบของกลุ่มองค์กรชุมชน ดังนี้ คือ 1) สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ โดยมี นางเพ็ญศรี รัตนพันธุ์ เป็นประธานสภาองค์กรชุมชน วันที่ก่อตั้ง วันที่ 4 สิงหาคม 2554 มีจำนวน 14 หมู่บ้าน และกลุ่มที่เข้าร่วมจัดตั้ง ครั้งแรก 51 กลุ่ม เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย โดยมี นาง ยุพิน คล่องแคล่ว เป็นประธานสภาองค์กรชุมชน ก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2555 มีจำนวน 9 หมู่บ้าน และกลุ่มที่จัดตั้งทั้งหมด 19 กลุ่ม 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิศิษฐ์ โดยมี นายไชยยศ สิงขรณ์ เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล ก่อตั้งเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2551 มี 9 หมู่บ้าน และกลุ่มที่จัดตั้ง ที่เข้าร่วมจัดตั้งครั้งแรก 28 กลุ่ม และ 4) สภา องค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเชียงหวาน โดยมีนาย สุรินทร์ ศรีสวัสดิ์ เป็นประธานสภาองค์กรชุมชนตำบล ก่อตั้งเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2558 มีทั้งหมด 5 หมู่บ้าน จำนวนชุมชนที่จัดตั้ง ทั้งหมด 13 กลุ่ม ซึ่งเมื่อพิจารณา จากคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ทั้ง 4 แห่งในพื้นที่ภาคใต้ พบว่า กลุ่มองค์กรชุมชนทางด้านอาชีพ กลุ่มองค์กรชุมชนทางด้านสวัสดิการชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชนด้านวิสาหกิจชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชนด้านกลุ่มสตรี และกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กลุ่มองค์กรชุมชนด้านสุขภาพ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งแต่ละมีศักยภาพและกระบวนการรวมกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย การมีผู้นำกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ การมีส่วนร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการกลุ่ม มีกิจกรรมความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องตลอดจนการแลกเปลี่ยนความรู้และการสร้างภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนงานชุมชน

2. องค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง

รูปแบบและวิธีการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั้ง 4 พื้นที่ พบว่า องค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบ นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของแต่ละพื้นที่ มีดังนี้ คือ

สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า องค์ความรู้และรูปแบบการดำเนินการ ขับเคลื่อน ด้วยพลังสตรี ในการบริหารจัดการชุมชนโดยมีการกระจายอำนาจในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งโซนการบริหารและกระจายอำนาจในการตัดสินใจแต่ละโซน ซึ่งได้แบ่ง การบริหารจัดการชุมชนเป็น 3 โซน (หงส์ฟ้า หงส์ทอง หงส์หยก) 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย จังหวัดพังงา พบว่า องค์ความรู้และรูปแบบ การดำเนินงานโดยการขับเคลื่อนด้วยองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งโดยมีการบูรณาการแผนชุมชนร่วมกับสถาบัน การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการเรียนรู้ได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สู่ยุทธศาสตร์ ร่วมกับขบวนจังหวัดสู่พังงาแห่งความสุข 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิศิษฐ์ จังหวัดภูเก็ต พบว่า องค์ความรู้ และรูปแบบการดำเนินการขับเคลื่อนงานหลายมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านสุขภาพ ผ่านการประสานเชื่อมโยงภาคีการพัฒนา ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำ ตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลวิศิษฐ์ และองค์กรพัฒนาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะด้าน การเสริมสร้างสุขภาพของชุมชน และมีมิติการบริการสาธารณสุขแก่คนในชุมชนโดยมุ่งเน้นกลุ่มเปราะบาง คือ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่มผู้สูงอายุ 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเชียงหวาน จังหวัด สุราษฎร์ธานี พบว่า องค์ความรู้และรูปแบบการดำเนินงานชุมชนด้านการสร้างภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมของ ท้องที่ท้องถื่นอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน ผู้นำมีการประสานงานพัฒนา และกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ได้ยึดฐาน ทรัพยากรชุมชนเป็นหลักในการจัดการทรัพยากรร่วมโดยผ่านการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทั้งหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการสร้างกฎระเบียบกติกาการร่วมกันใน การจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

3. ความเข้มแข็งของกลุ่มองค์กรชุมชน ประกอบด้วย

3.1 ด้านคุณภาพของคน พบว่า การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กร ชุมชนตำบลหนองหงส์ ประกอบด้วย การขับเคลื่อนงานสภาองค์กรชุมชนโดยใช้บทบาทพลังสตรีเป็นกลไกใน

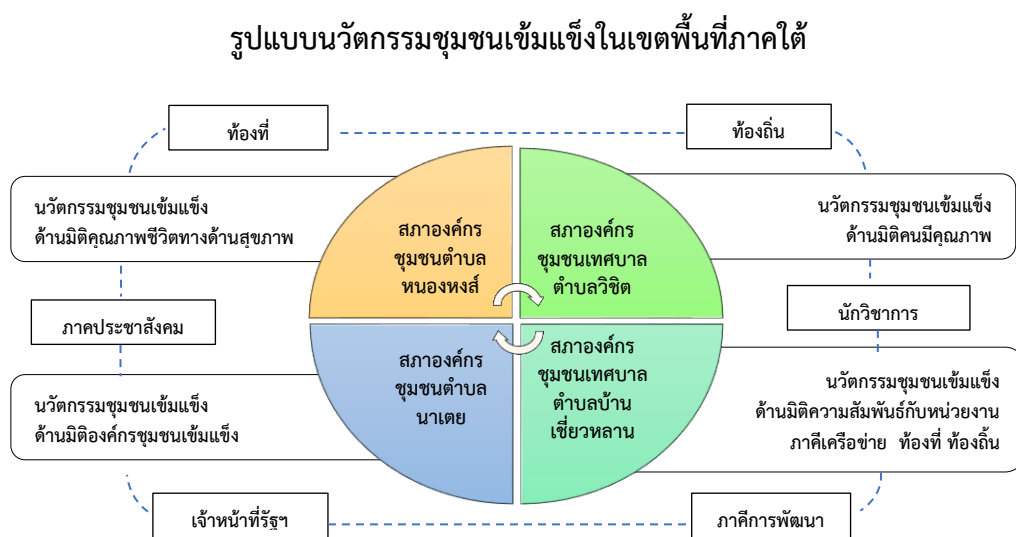
การขับเคลื่อนงานชุมชนที่มาจากกลุ่มแม่บ้านวัด การบูรณาการการทำงานเกี่ยวกับ การมีจินตภาพร่วมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่น คือ การทำงานอาสา การจัดการชุมชนร่วมโดยแบ่งเป็น การจัดการ 3 โซน ได้แก่ หงส์ฟ้า หงส์ทอง หงส์หยก สามารถสร้างนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง ผ่านกลุ่มสตรี ขับเคลื่อนลดภาระหนี้สิน การลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ พี่ตนเองได้ด้านสุขภาพ และสามารถยกระดับเป็นนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คือ การสร้างและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาตลาดวัฒนธรรม

3.2 ด้านองค์กรชุมชน พบว่า การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย ประกอบด้วย การขับเคลื่อนงานชุมชนโดยใช้แผนชุมชน เป็นพลังในการขับเคลื่อนองค์กรชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีการสร้างภาคีเครือข่ายร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่หลากหลายและทั่วถึงกับสมาชิกกองทุน และสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ชุมชนด้านการเสริมสร้างอาชีพ ได้ดำเนินการผ่านการจัดการความรู้เกี่ยวกับแผนชุมชน สามารถขับเคลื่อนเป็นนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งในมิติองค์กรชุมชนเข้มแข็ง พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ชุมชนนำไปสู่การยกระดับเป็นนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คือ ยุทธศาสตร์พึ่งพาแห่งความสุข

3.3 ด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พบว่า การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิจิตร ประกอบด้วย การขับเคลื่อนด้วยการทำกองบุญทอดผ้าป่าเพื่อสมทบร่วมกันสร้างพื้นที่กลางของชุมชน คือ สวนสุขภาพ ร่วมกับหน่วยงานเพื่อให้บริการทางการแพทย์ชุมชนและบูรณาการร่วมการทำงานเพื่อขับเคลื่อนไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ สวนสุขภาพแบบองค์รวม และยกระดับไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คือ ศูนย์การแพทย์ชุมชน การดูแลสุขภาพชุมชน คลอบคลุมทุกเพศทุกวัย

3.4 ด้านความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคีเครือข่าย พบว่า การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน ประกอบด้วย การขับเคลื่อนงานชุมชนผ่านกลไกการสร้างความร่วมมือความสัมพันธ์อันดีระหว่างท้องที่ ท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายการพัฒนาบนฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน และมีผู้นำนักประสาน ตลอดจนจนถึงการสร้างกติการ่วมบนฐานของการจัดการทรัพยากรของชุมชน จนนำไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งด้านภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมความสัมพันธ์อันดีระหว่างท้องที่ท้องถิ่น และสามารถจะพัฒนาและขับเคลื่อนเป็นธรรมาภิบาลชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้สรุปรูปแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งในเขตพื้นที่ภาคใต้ ดังแผนภาพประกอบได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แสดงนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลพื้นที่ภาคใต้

4. แนวทางการพัฒนาการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชน

ประเด็นปัญหา ความต้องการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประกอบการวางแผนการดำเนินโครงการด้านการวิจัย การพัฒนาพื้นที่ในอนาคตของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่จะเชื่อมโยงกับหน่วยวิจัยในท้องถิ่น พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และการดำเนินชีวิตของประชาชนด้านการงานและการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ตลอดจนภาพรวมของปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับความเข้าใจในระบบการทำงานของสภาองค์กรชุมชน และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเรื่องการตลาด เพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ของชุมชน และแนวทางการพัฒนานักวิจัยชุมชนปฏิบัติการในพื้นที่

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย ปัญหาที่สำคัญ คือ การดำเนินชีวิตของประชาชนด้านการงานส่วนรวม การรวมกลุ่ม และแนวทางส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจชุมชนทางด้านเกษตรที่มีราคาตกต่ำ และการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาและส่งเสริมเกี่ยวกับการตลาดชุมชน ตลาดสัญญาเพื่อจำหน่ายสินค้าชุมชน และทำการศึกษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิชิต ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาสังคมเมือง และการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามา มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนยังมีน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนประชากรในพื้นที่ รวมทั้ง บทบาทของสภาองค์กรชุมชนยังไม่โดดเด่นมากนักแต่ทำงานขับเคลื่อนร่วมกับเทศบาลตำบลได้เป็นอย่างดี ส่วนประเด็นการพัฒนาในพื้นที่ คือ การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพของคนในชุมชน และการแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน ตลอดจนการหนุนเสริมเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับคนในชุมชน สำหรับการวิจัยในพื้นที่ประเด็นสำคัญ คือ การบริหารและการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้ง การให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้เข้ามาหนุนเสริมเกี่ยวกับ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทสภาองค์กรชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหายาเสพติดในชุมชนและปัญหาเกี่ยวกับการว่างงาน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด 19 ความต้องการพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย การส่งเสริมอาชีพในชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ส่วนแนวทางการพัฒนาและการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชน พบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่ภาคใต้ ประกอบด้วย สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ ได้มีแนวทางการพัฒนาและวางแผนเชิงพื้นที่ ใน การสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลหนองหงส์ เพื่อเป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยยึดหลักวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่เป็นพลังในการขับเคลื่อนประสานภาคีเครือข่ายทั้งในระดับพื้นที่ และระดับจังหวัด

สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย จังหวัดพังงา ได้มีแนวทางการพัฒนาและวางแผนเชิงพื้นที่ คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ (น้ำท่วม) การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ของตำบลนาเตยเพื่อเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์จังหวัดพังงาแห่งความสุข

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิชิต จังหวัดภูเก็ต ได้มีแนวทางการพัฒนาและวางแผนเชิงพื้นที่ คือ การพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้นำคนรุ่นใหม่ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนบนฐานเชิงพหุวัฒนธรรม และการสร้างอาชีพที่มั่นคง และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อพัฒนาและรองรับการท่องเที่ยวชุมชน

สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน ได้มีแนวทางการพัฒนาและวางแผนเชิงพื้นที่ คือ การวางแผนร่วมเพื่อดำเนินการอบรมมัคคุเทศก์น้อย เพื่อรองรับภาคการท่องเที่ยว ภาคการบริการ ทั้งโรงแรมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว และการเสนอแผนงานด้านการท่องเที่ยว ในระดับท้องถิ่น และระดับอำเภอ และการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน

อภิปรายผล

1. บริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ไปสู่นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง

สภาองค์กรชุมชนในพื้นที่เขตภาคใต้ทั้ง 4 พื้นที่ ประกอบด้วย สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิเชียร สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน ได้มีบริบทการก่อเกิดและคุณลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับศักยภาพด้านฐานทรัพยากรชุมชนในแต่ละพื้นที่ โดยเกิดขึ้นตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 และมีคุณลักษณะของกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีความหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ชุมชนและมีกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ทั้งผู้นำ กิจกรรม การขับเคลื่อนงาน การสร้างกระบวนการเรียนรู้และการสร้างภาคีเครือข่ายการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับอุดมศักดิ์ เดโชชัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อการจัดการตนเอง พบว่า บริบทการก่อตัวของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช เกิดจากการรวมตัวของเครือข่ายขบวนองค์กรชุมชนเดิม ที่รวมตัวกันเพื่อจัดตั้ง จัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลในเบื้องต้น และเกิดการขับเคลื่อนขยายผลสมาชิกกลุ่ม เครือข่ายองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน และภาคีพัฒนา เพิ่มเติมขึ้นตามประเด็นยุทธศาสตร์ของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช และบทบาทของสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชที่นำไปสู่การจัดการตนเอง พบว่า มีบทบาทสำคัญที่นำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นอย่างน้อย 2 ระดับด้วยกัน คือ 1) การจัดการระดับปากท้องตนเอง ที่เรียกว่า Self-Management กล่าวคือ บทบาทการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนดังกล่าวพบว่า ทำให้ชุมชนมุ่งเน้นการขับเคลื่อนตามประเด็นกิจกรรมที่ตนเองสนใจ เพื่อให้ตนเองครอบคลุม หรือเครือข่ายมีขีดความสามารถพึ่งพาตนเองได้ก่อนเป็นลำดับแรก และ 2) การจัดการตนเองระดับปกป้องคุ้มครองสาธารณะ ที่เรียกว่า Self-Governance กล่าวคือ บทบาทการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนดังกล่าว พบว่า ชุมชนท้องถิ่นใช้กลุ่มองค์กรชุมชน เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนประเด็นปัญหาสาธารณะของชุมชน เกิดเป็นกลุ่มผลประโยชน์สาธารณะที่มีอำนาจสร้างพลังการต่อรอง และมีการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายร่วมกัน (อุดมศักดิ์ เดโชชัย, 2565)

2. องค์ความรู้และรูปแบบตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็ง

รูปแบบและวิธีการทำงานของสภาองค์กรชุมชนทั้ง 4 พื้นที่ พบว่า 1) สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีรูปแบบการดำเนินการขับเคลื่อนด้วยพลังสตรี ในการบริหารจัดการชุมชนโดยมีการกระจายอำนาจในการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบโดยแบ่งโซนการบริหารและกระจายอำนาจในการตัดสินใจแต่ละโซน ซึ่งได้แบ่ง การบริหารจัดการชุมชนเป็น 3 โซน (หงส์ฟ้า หงส์ทอง หงส์หยก) 2) สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย จังหวัดพังงา พบว่า มีรูปแบบการดำเนินงานโดยการขับเคลื่อนด้วยองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งโดยมีการบูรณาการแผนชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการเรียนรู้ได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้สู่ยุทธศาสตร์ร่วมกับขบวนจังหวัดสู่พังงาแห่งความสุข 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิเชียร จังหวัดภูเก็ต พบว่า รูปแบบการดำเนินการขับเคลื่อนงานหลายมิติโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านสุขภาพ ผ่านการประสานเชื่อมโยงภาคีการพัฒนา ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล กองทุนสวัสดิการชุมชนเทศบาลตำบลวิเชียร และองค์กรพัฒนาในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต เพื่อสร้างพื้นที่สาธารณะด้านการเสริมสร้างสุขภาพของชุมชน และมีบริการสาธารณสุขแก่คนในชุมชนโดยมุ่งเน้นกลุ่มเปราะบาง คือ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ผู้พิการ และกลุ่มผู้สูงอายุ 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า มีรูปแบบการดำเนินงานชุมชนด้านการสร้างภาคีเครือข่ายการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นที่ท้องถิ่นอย่างเป็นเนื้อเดียวกัน ผู้นำมีการประสานงานพัฒนา และกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ได้ยึดฐานทรัพยากรชุมชนเป็นหลักในการจัดการทรัพยากรร่วมกันผ่านการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการสร้างกฎระเบียบกติการ่วมกันในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ งานวิจัยของสุจิตา บัวสุขเกษม และคณะ ที่ได้ทำ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ พบว่า ปัจจัยสำคัญที่เป็นพลังของการทำงานของชุมชนที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งพึ่งพาตนเองที่อาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการได้ 6 ประการ ได้แก่ 1) การมีจิตภาพร่วมของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง 2) การจัดการร่วมกันในเชิงสถาบัน 3) การจัดการความรู้ กระบวนการมีส่วนร่วมในความรู้และการยกระดับองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ ได้แก่ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการความรู้และการนำความรู้ไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือการแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างเท่าทันความเปลี่ยนแปลง 4) มีกติการ่วม มีข้อตกลงร่วมในการจัดการ เพื่อนำไปสู่การจัดการความขัดแย้งและการออกแบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพร่วมกันในรูปแบบธรรมนูญสุขภาพตำบลหรือสัญญาประชาคม 5) บทบาทภาคประชาสังคมกับการเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชน 6) การสร้าง “พื้นที่กลาง” หรือ พื้นที่เจรจาและปรึกษาหารือ พบว่า ชุมชน องค์การชุมชนและภาคประชาสังคมได้ร่วมกันสร้าง “พื้นที่กลาง” ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากรและความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา (Pain Point) ของชุมชน (สุจิตา บัวสุขเกษม และคณะ, 2565) รวมทั้งสอดคล้องกับ ไฟศอล มาหะมะ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างรูปแบบนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา บ้านศรีท้าว ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา พบว่า เกิดนวัตกรรมชุมชน 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบสิ่งประดิษฐ์ ได้แก่ ลานกะลาเคลื่อนที่และยางยืด 2) รูปแบบกลไก ได้แก่ สภาชุมชนและกลุ่มสตรี 3) รูปแบบแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แปลงเกษตร ทั้งสามรูปแบบมีระดับนวัตกรรมเป็นการประยุกต์จากพื้นที่อื่นมาใช้ในพื้นที่ ปัจจุบันมีการนำทั้ง 3 นวัตกรรมชุมชนไปใช้ภายในชุมชนและมีการยกระดับอย่างต่อเนื่อง มีปัจจัยด้านบริบทที่ทำให้เกิดนวัตกรรม คือ วัฒนธรรมมุสลิมและสังคมแบบเครือญาติ ปัจจัยนำเข้าคือ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ และการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการโดยเฉพาะการร่วมวางแผนและมีกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ระบบพี่เลี้ยง (ไฟศอล มาหะมะ และคณะ, 2562)

3. แนวทางการพัฒนาการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชน

ประเด็นปัญหา ความต้องการพัฒนาในพื้นที่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการประกอบการวางแผนการดำเนินโครงการด้านการวิจัย การพัฒนาพื้นที่ในอนาคตของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนที่จะเชื่อมโยงกับหน่วยวิจัยในท้องถิ่นของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ทั้ง 4 แห่ง พบว่า 1) สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ ปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาเกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 และการดำเนินชีวิตของประชาชนด้านการงานและการประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ตลอดจนภาพรวมของปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับความเข้าใจในระบบการทำงานของสภาองค์กรชุมชน และปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาเรื่องการตลาด เพื่อรองรับผลิตภัณฑ์ของชุมชน และแนวทางการพัฒนานักวิจัยชุมชนปฏิบัติการในพื้นที่ 2) สภาองค์กรชุมชนตำบล นาเตย ปัญหาที่สำคัญคือ การดำเนินชีวิตของประชาชนด้านการงานส่วนรวม การรวมกลุ่ม และแนวทางส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมเนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจชุมชนทางด้านเกษตรที่มีราคาตกต่ำ และการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาและส่งเสริมเกี่ยวกับการตลาดชุมชน ตลาดสัญญาเพื่อจำหน่ายสินค้าชุมชน และทำการศึกษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศ 3) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลวิชิต ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาสังคมเมือง และการสร้างคนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนยังมีน้อยเมื่อเทียบกับสัดส่วนประชากรในพื้นที่ รวมทั้งบทบาทของสภาองค์กรชุมชนยังไม่โดดเด่นมากนักแต่ทำงานขับเคลื่อนร่วมกับเทศบาลตำบลได้เป็นอย่างดีส่วนประเด็นการพัฒนาในพื้นที่ คือ การสร้างความมั่นคงด้านอาชีพของคนในชุมชน และการแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุในชุมชน ตลอดจนการหนุนเสริมเรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมด้านการตลาดออนไลน์เพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับคนในชุมชน สำหรับการวิจัยในพื้นที่ประเด็นสำคัญ คือ การบริหารและการดูแลผู้สูงอายุในชุมชน รวมทั้งการให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนได้เข้ามาหนุนเสริมเกี่ยวกับ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทสภาองค์กรชุมชน การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน 4) สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้านเขี้ยวหลาน

ปัญหาที่สำคัญ คือ ปัญหาเสียดังในชุมชนและปัญหาเกี่ยวกับการว่างงาน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสถานการณ์โควิด 19 ความต้องการพัฒนาในพื้นที่ ประกอบด้วย การส่งเสริมอาชีพในชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประยูร อิมิวัตรและคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง ท้องถิ่นอภิวัด : นวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลห้วยม อำเภอบาง จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ด้านกระบวนการในการแก้ไขปัญหาเกิดจากบุคคลสามฝ่าย ได้แก่ ผู้นำในชุมชน ข้าราชการในพื้นที่และประชาชนร่วมเสวนาระดมความคิด ร่วมกำหนดวิธีการ และร่วมหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสันติวิธี และด้านนวัตกรรมจัดการชุมชนของตำบลห้วยม ได้ริเริ่มขับเคลื่อนเพื่อสร้าง “ธรรมนูญประชาชนคนตำบลห้วยม” ซึ่งเป็นผลผลิตทางความคิด กระบวนการ ความร่วมมือจากหลายฝ่าย แสดงออกมาอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนเป็นตัวขับเคลื่อนเป็นกฎเกณฑ์และกติการ่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนมีความเชื่อว่าชุมชนจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนด้วยกันเองที่จะการกำหนดทิศทางการพัฒนา การจัดการตนเอง การสาธารณสุขพื้นฐาน การอยู่อาศัยร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นของชุมชนท้องถิ่น (ประยูร อิมิวัตร และคณะ, 2561)

ส่วนแนวทางการพัฒนาและการวางแผนเชิงพื้นที่ในชุมชนของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ ภาคใต้ทั้ง 4 แห่งพบว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่ภาคใต้ ประกอบด้วย การสร้างศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ของตำบล การพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้นำคนรุ่นใหม่ ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนบนฐานเชิงพหุวัฒนธรรม และการสร้างอาชีพที่มั่นคง และการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อพัฒนาและรองรับการท่องเที่ยวชุมชน และการวางแผนร่วม เพื่อรองรับภาคการท่องเที่ยว ภาคบริการ และการเสนอแผนงานด้านการท่องเที่ยว ในระดับท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของ ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ และคณะ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง นวัตกรรมจัดการตนเองของชุมชนไชยาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ผลการศึกษพบว่า 1) การจัดการตนเองของชุมชนเน้นวิถีวัฒนธรรมบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง คือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และทำไร่ทำสวนเป็นอาชีพเสริม การประกอบอาชีพดังกล่าวชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบยังชีพเป็นแบบเพื่อขาย และเน้นการปฏิบัติการร่วมกลุ่มอาชีพ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นคงและความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนกลุ่มอาชีพของชุมชนไชยา ได้แก่ 1.1) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลป่าแหว 1.2) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลทุ่ง และ 1.3) กลุ่มอาชีพชุมชนตำบลเลม็ด และ 2) ตัวแบบนวัตกรรมจัดการตนเองด้านอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน คือ แบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชน ได้มีองค์ประกอบสำคัญ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) ด้านผู้นำ 1.2) ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ 1.3) ด้านผลผลิต 1.4) ด้านการปรับตัวของชุมชน 1.5) ด้านฐานคิด และ 1.6) ด้านการจัดการตนเองของชุมชนมีการเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนเพื่อความเหมาะสมสอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชน (ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ, 2564)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปได้ว่า องค์ความรู้และตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนในเขตพื้นที่ภาคใต้ ประกอบด้วย นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งด้านมิติคนมีคุณภาพ (กลุ่มสตรี) ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนตำบลหนองหงส์ นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งด้านมิติคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนตำบลเทศบาลตำบลวิชิต นวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งด้านมิติองค์กรชุมชน ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนตำบลนาเตย และนวัตกรรมชุมชนเข้มแข็งด้านมิติมิติความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคีเครือข่าย ท้องที่ ท้องถิ่น ได้แก่ สภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลบ้าน

เชี่ยวชาญ ซึ่งทุกพื้นที่ พบว่า มีการเชื่อมโยงภาคีพัฒนาต่าง ๆ ประกอบด้วย ท้องที่ ท้องถิ่น ภาคประชาสังคม นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น ข้อเสนอแนะเชิงพื้นที่ 1) สภาองค์กรชุมชนระดับตำบล ต้องเป็นองค์กรที่สามารถเชื่อมโยงกับหน่วยงานพัฒนาในระดับตำบลเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาในทุกมิติโดยเน้น การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรยกระดับกลุ่มองค์กรชุมชน ที่มีความเข้มแข็งเพื่อสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบของสภาองค์กรชุมชนระดับตำบล 3) สถาบันพัฒนา องค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ควรมีการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการออกแบบการติดตามประเมินตนเองของสภา องค์กรชุมชนโดยชุมชนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะเชิง นโยบาย 1) รัฐบาลต้องส่งเสริมการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้นเพื่อสามารถ สนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในประเด็นต่างๆของแต่ละพื้นที่ และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหาที่เป็นประเด็นสาธารณะร่วมกันด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรมและสุขภาพ 2) รัฐบาล ต้องมีนโยบายการเพิ่มงบประมาณในจัดตั้งกองทุนการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนโดยตรงควบคู่ไปกับการดำเนินงาน ของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นกองเลขาตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน เพื่อให้ การขับเคลื่อนงานตามภารกิจของสภาองค์กรชุมชนเป็นไปอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน 3) ระดับจังหวัดควรมีการบูรณาการ แผนยุทธศาสตร์และพัฒนาฐานข้อมูลของกลุ่มองค์กรชุมชนโดยอาศัยการวิจัยและพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ร่วมกับ สถาบันการศึกษาและภาคีการพัฒนา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ ในโครงการวิจัยเรื่อง โครงการถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลต้นแบบนวัตกรรมชุมชน เข้มแข็ง ประจำปี 2565 และขอขอบคุณกลุ่มองค์กรชุมชนภาคีเครือข่ายในพื้นที่ภาคใต้ทั้ง 4 แห่งที่ได้ให้ข้อมูลใน การวิจัยเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่นการจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิพิธการพิมพ์ จำกัด.
- ชนัญชิตา ทิพย์ญาณ. (2564). นวัตกรรมจัดการตนเองของชุมชนโยธาเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจบนฐาน วัฒนธรรมชุมชน. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 5(1), 47-60.
- ธีระพงษ์ แก้วหาญ. (2543). กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น: คลังนา นาวินวิทยา.
- ประยูร อิมิวัตร และคณะ. (2561). ท้องถิ่นอภิวัด : นวัตกรรมจัดการชุมชนตำบลหัวม อำเภอพาน จังหวัด เชียงราย. วารสารการบริหารปกครอง, 7(2), 173-193.
- ไพศอล มาหะมะ และคณะ. (2562). การสร้างรูปแบบนวัตกรรมชุมชนของโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่: กรณีศึกษา บ้านศรีท่าน้ำ ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์, 14(1), 39-52.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชนจัดการความรู้และการสื่อสาร. (2563). นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).

- สุธิดา บัวสุขเกษม และคณะ. (2565). การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สุภาวดี ขุนทองจันทร์ และคณะ. (2566). การศึกษาเพื่อถอดองค์ความรู้การพัฒนาตำบลเข้มแข็งมิติคนมีคุณภาพ และมิติการประยุกต์ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีเชิงพื้นที่. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- อุดมศักดิ์ เดโชชัย. (2565). การขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราชเพื่อการจัดการตนเอง. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.